

1. İdam Cezası

I. Giriş

Birleşmiş Milletler'in Uluslararası Siyasi ve Medeni Haklar Misakı (ICCPR), Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (CRC) ve Ekonomik ve Sosyal Komitenin (ECOSOC) İdam Cezasına Mahkum Edilenlerin Haklarının Korunmasına Dair Güvenceleri, idam cezasının uygulanabileceği kısıtlı şartları belirlemişlerdir. Uluslararası Siyasi ve Medeni Haklar Misakı'nın (ICCPR) İkinci İhtiyari Protokolü, devletlerin idam cezasını daimi şekilde kaldırmayı taahhüt etmelerini teşvik etmektedir. Avrupa Birliği daha da ileriye giderek idam cezasını kaldırmayı kendisi ve diğerleri için de desteklemektedir.

Genel Kurul'un 62. oturumu sırasında Genel Kurul'un Bütün Üyeleri idam cezasının kullanımı konusunda bir Moratoryumla ilgili Üçüncü Komite kararını benimsemiştir (62/149). Avrupa Birliği, Genel Kurul'da bu girişimi başarılı bir şekilde yürüten ve yönlendiren bölgeler üstü ittifakta etkin olarak yer almış ve tüm AB ortakları bu girişimi desteklemiştir. Bu kararda, Genel Kurul idam cezasını hala uygulamaya devam eden Devletlere aşağıdaki çağrıda bulunmuştur:

- İdam cezası verilen kişilerin haklarının korunmasına dair güvenceleri sağlayan uluslararası standartlara, özellikle de asgari standartlara, uyulması;
- Aşamalı bir biçimde idam cezasının uygulamasının sınırlandırılması ve idam ile cezalandırılan suç sayısının azaltılması;
- İdam cezasının tamamen ortadan kaldırılmasını hedefleyerek, idam cezalarının infazında moratoryum uygulanması.
- Bu Genel Kurul kararı, idam cezasını yürürlükten kaldırmış olan Devletlere, cezayı yeniden yürürlüğe sokmamaları için de çağrıda bulunur.

Genel Kurul kararı, İnsan Hakları Komisyonunun geçtiğimiz on yıl boyunca birbirini izleyen bütün oturumlarında idam cezası konusunda kabul ettiği kararlarla ve bu kararların en sonuncusu olan 2005/59 sayılı kararla uyum içindedir.

Ekim 1997 Avrupa Konseyi Zirve Toplantısında, AB üye devletleri de dahil olmak üzere, Devlet Başkanları idam cezasının tüm dünyada kaldırılmasını talep etmişlerdir. Buna ek olarak,

Avrupa Konseyi'nin yeni üye devletleri, kendilerini moratoryum ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (ECHR) onaylama konusunda taahhüt altına sokmuşlardır. Bütün AB üye devletleri tarafından imzalan ve 1 Temmuz 2003'te yürürlüğe giren ECHR'nin 13. Protokolü, ilgili üye devletleri her türlü durumda idam cezasının daimi olarak kaldırma konusunda taahhüt altına sokar.

Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu Eylül 2007'de her yıl 10 Ekim'de anılacak "İdam Cezasına karşı Avrupa Günü" ilan etmeye karar verdi. Aralık 2007'de bu Avrupa Günü, Avrupa Birliği tarafından da ilan edildi.

AB Temel Haklar Şartı'nın 2. maddesi hiç kimsenin idam cezasına mahkûm edilemeyeceğini veya infaz edilemeyeceğini belirtir. Bütün Avrupa Birliği üye devletleri bu hükümlere tamamen bağlıdır ve uygulamada hükümleri yerine getirir.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) bünyesinde, katılımcı ülkeler, Kopenhag belgesi doğrultusunda idam cezasının kaldırılması ile ilgili bilgi alışverişinde bulunacaklarını ve bu bilgilere kamu tarafından da ulaşılabileceğini taahhüt etmişlerdir. AB, AGİT'in İnsani Boyut çerçevesinde düzenli açıklamalar yaparak bu taahhüdü yerine getirmektedir.

Soykırım dâhil insanlığa karşı işlenmiş suçları yargılamak için kurulmuş olmalarına rağmen, hepsi AB tarafından desteklenen, Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Tüzüğü ve Eski Yugoslavya ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemelerinin statülerinde idam cezasına ilişkin hiçbir hüküm bulunmamaktadır.

AB bu İlke Kurallarını düzenli olarak gözden geçirecektir ve böyle bir gözden geçirmeyi her üç yılda bir yapmayı öngörecektir.

II. Uygulamaya Yönelik Belge

AB, idam cezasının kaldırılmasının, insan onurunun gelişmesi ve insan haklarının aşamalı olarak ilerlemesine olumlu katkıda bulunduğunu düşünmektedir.

Avrupa Birliği'nin amaçları aŐađıdakilerdir:

- Tüm AB ye ülkeleri tarafından ısrarla kabul edilen bir politika görüŐü olarak idam cezasının tüm dünyada kaldırılması için çaba sarf etmek; eğer gerekirse idam cezasının tamamen kaldırılmasını hedefleyerek acil bir biçimde idam cezasına dair moratoryum oluŐturmak.
- İdam cezasının hala uygulandığı yerlerde, kullanımının aşamalı olarak kısıtlanmasını talep etmek ve ekteki belgede belirtilen asgari standartlara uygun olarak gerçekleŐmesi konusunda ısrarcı olmak ve aynı zamanda hakkında idam kararı verilen, infaz bekleyen ve infaz edilen kişilerin kesin sayısı konusunda doğru bilgiye ulaŐmaya çalıŐmak.

Bu hedefler AB'nin insan hakları politikasının ayrılmaz bir parçasıdır.

Avrupa Birliği, uluslararası forumlarda ve diğer ülkelere karşı, idam cezası konusunda bildireleri ve diplomatik girişimleri de içeren giriŐimlerini, ekteki Asgari Standartlar Belgesi ıŐıđında artırmaya devam edecektir.

Avrupa Birliği, durum özelinde ve uygun ölçütlere dayanarak, idam cezasının uygulanması konusunda, diğer ülkelere karşı diplomatik girişimlerde bulunup bulunmayacağına karar verecektir.

AB yaklaŐımının ana bileŐenleri Őunlardır:

Genel diplomatik girişimler

Uygun olduğu durumlarda, Avrupa Birliği, nc ülkeler ile diyalog ve istifarelerinde idam cezası konusuna dikkat çekecektir. Bu temaslardaki konular aşağıdakileri içerecektir:

- İdam cezasının tüm dünyada kaldırılması veya en azından bir moratoryum için AB'nin çağırısı. (moratoryuma ağırısı)
- Uygulandığı yerlerde, AB, ülkelerin, idam cezasını ancak ekteki asgari Őartlar, uluslararası insan hakları hukuku hükümleri ve diğer uluslararası standartlar çerçevesinde uygulaması

ve bunu yaparken de idam cezası ve uygulaması konusunda bilgi yayımlama da dâhil olmak üzere azami şeffaflık göstererek yapması gerektiğini belirtecektir.

Bu tür yaklaşımların tam içeriği diğerlerinin yanı sıra aşağıdaki hususları göz önünde bulunduracaktır:

- Ülkenin işleyen ve şeffaf bir adalet sistemi olup olmadığı;
- Ülkenin, örneğin bölgesel kurumlar veya belgeler ile ilişkili olarak idam cezasını uygulamayacağına dair uluslararası taahhütlerde bulunup bulunmadığı;
- Ülkenin hukuk sisteminin ve idam cezasına başvurulması durumunda kamu ve uluslararası tetkike kapalı olup olmadığı ve idam cezasının asgari standartlara sıklıkla karşı gelecek şekilde kullanıldığına dair işaretlerin olup olmadığı.

Resmi veya fiili idam cezası moratoryumun sona ermesi veya idam cezasının kanunen tekrar yürürlüğe konulması yolu ile bir ülkenin idam cezası politikası değişim aşamasında ise, AB'nin idam cezasının kullanılmasına karşı diplomatik girişimlerde bulunması özellikle değerlendirilecektir.

İlgili uluslararası insan hakları mekanizmalarının raporlarına ve bulgularına özel bir önem verilecektir.

Herhangi bir ülkenin idam cezasının kaldırılması yönünde girişimde bulunması durumunda diplomatik girişimde bulunulabilecek veya resmi açıklama yapılabilecektir.

Münferit vakalar

Buna ilaveten, asgari standartları ihlal eden idam cezası vakalarından haberdar olması durumunda, Avrupa Birliği duruma özel diplomatik girişimlerde bulunmayı değerlendirecektir. Atılacak adımlar durum özelinde dikkate alınacaktır.

Bu durumlarda çoğu zaman ivedilikle hareket etmek gerekli olacaktır. Bu nedenle, bu tür diplomatik girişimleri öneren üye ülkelerin, tüm mevcut kaynakları kullanarak mümkün olduğunca çok arka plan bilgisi vermeleri gerekmektedir. Verilecek bilgi, işlenmiş olduğu iddia

edilen suç, cezai soruşturma ve kovuşturma, asgari standartların ihlaliyle ilgili ayrıntılı bilgi, varsa temyiz durumu ve eğer biliniyorsa idam tarihi gibi konuları içermelidir.

Yeterince zaman olduğu takdirde, diplomatik girişimlerde bulunmadan önce, durum ile ilgili olarak Misyon Başkanları'ndan ayrıntılı bilgi ve öneri alınmasına önem verilmelidir.

İnsan hakları raporları

AB Misyon Başkanları, insan hakları bilgi notları da dahil olmak üzere insan hakları raporlarında, idam cezasının kullanımı ve uygulanması ile bu konuda AB eylemlerinin etkisi ile ilgili bir değerlendirmeye yer vermelidirler.

AB müdahalelerinin muhtemel sonuçları: diğer girişimler

AB'nin amacı, mümkün olduğunca, üçüncü ülkeleri, idam cezasını kaldırmaya ikna etmektir. Bu amaçla, AB, ülkeleri Uluslararası Siyasi ve Medeni Haklar Misakı'nın İkinci İhtiyari Protokolü ve benzeri bölgesel belgeleri kabul etmeye teşvik edecektir. Buna ilaveten, bunun mümkün olmadığı durumlarda, AB, idam cezasının kaldırılmasını nihai amaç olarak gözeterek ve aşağıdakileri yapacaktır:

- Devletleri, Uluslararası Siyasi ve Medeni Haklar Misakı da dâhil olmak üzere, özellikle idam cezası ile ilgili olan uluslararası insan hakları belgelerini onaylamaya ve bunlara uymaya teşvik etmek;
- Ceza davaları için adil ve tarafsız yargı süreçleri oluşturulması için hukuki alan da dahil olmak üzere ve diğerlerinin yanı sıra sivil toplum ile de beraber çalışarak, ikili ve çok taraflı işbirliğini teklif ve teşvik etmek.

Çok taraflı forumlarda eylem

AB, ilgili çok taraflı forumlarda idam cezası konusunu masaya koyacak ve idam cezasına başvurulması konusunda moratoryum uygulanması ve zaman içinde kaldırılması amacına sahip her türlü girişimi sunmak için bütün uygun fırsatları değerlendirecektir. Uygun olan tüm durumlarda, AB, bu çok taraflı forumlarda hazırlanan belgelerde, infazlar konusunda bir moratoryum uygulanmasına ve idam cezasının kaldırılmasına atıfta bulunulmasına çalışacaktır.

AB, devletlerin idam cezasıyla ilgili uluslararası sözleşmeleri ve standartları onaylamalarını ve bu sözleşme ve standartlara uymalarını teşvik etmeleri için uluslararası örgütleri gerekli adımları atmaları yönünde destekleyecektir.

III. Asgari Standartlar Belgesi

Devletlerin idam cezasını uygulama konusunda ısrarlı olduğu hallerde, AB, aşağıdaki asgari standartlara uyulmasının önemli olduğunu düşünmektedir:

- İdam cezası sadece en vahim suçlar söz konusu olduğunda uygulanabilir; bunlar ancak kasten işlenen, ölümcül veya diğer son derece vahim sonuçları olan suçları kapsamalıdır. İdam cezası, şiddet içermeyen mali suçlar, dini ibadet veya vicdanın ifade edilmesi, ve rıza gösteren yetişkinler arasındaki cinsel ilişki için uygulanmamalıdır.
- İdam cezası, sadece suç işlendiğinde, işlenen suç için belirtilmiş ceza idam cezası ise uygulanabilir; suçun işlenmesinden sonra, yasalara göre daha hafif bir ceza öngörülmesi söz konusu olduğu takdirde, failin bundan yararlanabilmesi gerekir.
- İdam cezası aşağıdaki kişilere verilemez:
 - o suç işlendiği tarihte yaşı on sekizden küçük olan kişiler;
 - o hamile veya yeni doğum yapmış kadınlar;
 - o akli dengesini yitirmiş kişiler.
- İdam cezası, mahkûm edilen kişinin mahkûmiyeti sadece kesin ve ikna edici delillere dayandığı ve olaylara başka bir açıklama getirilemeyeceği zaman uygulanabilir.
- İdam cezası, en az Uluslararası Siyasi ve Medeni Haklar Misakı'nın 14. maddesindeki şartlara uygun şekilde, idam cezası olan bir suç ile yargılanan ve mahkûm edilen kişi yargılamanın tüm aşamalarında hukuki yardım alabilecek ve gerektiğinde konsolosluk temsilcisi ile temasa geçebilecek şekilde, adil yargılanmanın tüm teminatlarını sağlayan bir yasal süreç sonucunda, özel mahkemeler veya yetki alanları da dâhil olmak üzere bağımsız ve tarafsız yetkili bir mahkeme tarafından verilen nihai karar sonucunda, verilebilir.

- Hakkında idam cezası verilen kişi, daha yüksek bir mahkemeye etkili şekilde temyize gitme hakkına sahip olmalıdır ve bu temyizlerin zorunlu olması için gerekli adımlar atılmalıdır.
- Uygun olan durumlarda, idam cezası verilen kişiler, uluslararası usul kuralları çerçevesinde kişisel başvuru yapabilme hakkına sahip olmalıdır; idam cezası bahsi geçen usul kuralları çerçevesinde değerlendirildiği sürece uygulanmayacaktır; bu başvuru uluslararası veya ulusal düzeyde herhangi ilgili yasal veya resmi bir süreçte karar aşamasındayken idam cezası yerine getirilemez.
- İdam cezasına çarptırılan kişi, cezasının başka bir cezaya çevrilmesini, hafifletilmesini veya affedilmesini talep etme hakkına sahip olmalıdır. Genel veya özel af veya cezanın başka bir cezaya çevrilmesi veya hafifletilmesi tüm idam cezaları için mümkün olabilir.
- İdam cezası, bir devletin uluslararası taahhütlerini ihlal edecek şekilde yerine getirilemez.
- İdam cezasına çarptırıldıktan sonra geçen süre de bir etken olabilir.
- İdam cezası yerine getirildiğinde, en az acıyı verecek şekilde yapılması gerekir. İdam cezası, kamuya açık veya haysiyet kırıcı şekilde yerine getirilemez.
- İdam cezası, asgari standartlar ile bağdaşmayacak şekilde örneğin darbe yapma amacıyla verilmez.

*

* *